

Transformatieve politie

Dit artikel is gebaseerd op een essay dat is geschreven op verzoek van het directoraat-generaal Politie en Veiligheidsregio's (DGPenV) van het ministerie van J&V als input voor discussies over de toekomst van de politiefunctie.

Inleiding

Hoewel het vraagstuk dat in dit essay centraal staat – hoe de politiefunctie in te vullen wanneer de samenleving in transitie is? – breder van aard is, richt ik voor de helderheid mijn analyse vooral op de duurzaamheidstransitie, aangezien dit de grote transformatie is waar samenlevingen nu mee te maken hebben.¹ De urgentie van veranderingen is volgens duurzaamheidsexperts groot en de noodzaak om te handelen wordt door experts van het International Panel for Climate Change keer op keer benadrukt. Onze huidige manier van leven leidt tot een te grote belasting op de aarde en is daarom niet duurzaam. Andere manieren van produceren en consumeren zijn nodig, andere vormen van vervoer en elektriciteit, andere omgang met landbouw en natuur. Om deze transitie naar een duurzame samenleving vorm te geven wordt er wereldwijd druk uitgeoefend op overheden. Maar er is ook tegendruk van degenen die de transitie bedreigend vinden. Kortom, er ontstaat een hoge mate van conflict rondom een onderwerp met grote gevolgen voor mens, natuur en toekomstige generaties.

Maar wat heeft dit nu met de politie te maken?² De politie heeft reeds op allerlei manieren te maken met de maatschappelijke onrust die ontstaat rondom de transitie. Denk aan bezettingen van de A12 door Extinction Rebellion, denk aan tractorenverzet van de boeren tegen stikstofmaatregelen. Maar denk ook aan de schade die op grote schaal aan – maatschappelijk weerloze – natuur en milieu wordt toegebracht. Deze vormen van maatschappelijke onrust beïnvloeden steeds sterker het werk van de politie. Ook zijn er bredere vragen voor de politie. Hoe kan de politie omgaan met de bescherming van natuurgebieden en welke prioriteit heeft dit? In welke mate moet de

¹ In de wetenschappelijke literatuur komen zowel het begrip ‘transformatie’ als het begrip ‘transitie’ veel naar voren. Het onderscheid tussen deze concepten wordt op allerlei verschillende manieren gemaakt en is zeker niet eenduidig (Hölscher et al., 2018). In dit essay gebruik ik beide begrippen om te verwijzen naar radicale sociaal-technische verandering.

² Het belang van de duurzaamheidstransitie voor de interne processen van de politie is reeds onderkend en de politie heeft de ambitie geformuleerd om op een steeds duurzamere wijze bij te dragen aan een veilige, rechtvaardige en inclusieve samenleving. Benadrukt wordt dat de politie de milieu-impact wil minimaliseren en daarmee de ecologische voetafdruk verkleinen. Zie: <https://www.politie.nl/informatie/wat-is-duurzaamheid.html> Ook heeft de politie onderkend dat zij een belangrijke rol heeft te spelen in het bestrijden van milieucriminaliteit (<https://www.politie.nl/onderwerpen/milieucriminaliteit.html>). Dit essay bespreekt echter niet de (redelijk overzichtelijke) interne implicaties maar de (veel verder strekkende) implicaties van deze transitie voor de politiefunctie in de samenleving.

politie zich richten op milieudelicten? Hoe beschermt de politie niet alleen de huidige maar ook de toekomstige generaties?

Momenteel is milieucriminaliteit al een aandachtspunt in het werk van de politie. De politie werkt samen met allerlei andere overheidsorganisaties (decentrale overheden, toezichthouders) en er bestaat een landelijke programmatische aanpak van milieudelicten. Vergeleken met misdrijven tegen mensen is deze aandacht echter zeer beperkt en wordt de natuur veel te weinig beschermd (Van Schuilenburg, 2019). En in bredere zin dringt de vraag zich op of de politie wel voldoende het transformatieve en disruptieve karakter van de duurzaamheidstransitie onderkent. Er zullen grote veranderingen plaatsvinden in de landbouw, de energievoorziening, het waterbeheer, beheer van natuurgebieden en circulariteit van stromen van grondstoffen en deze resulteren in maatschappelijke onrust. De politie heeft daarmee te maken met een samenleving in snelle verandering en, door de sterke verweving van ecologische, economische en maatschappelijke vragen, van een zeer complexe aard.

Dat de samenleving verandert en daardoor de politiefunctie onder druk komt te staan is natuurlijk niet voor het eerst. Ook in eerdere tijden van veranderingen – denk aan de jaren 60 – heeft de politie een nieuwe positie in moeten nemen. Begin jaren 70 werd al onderkend dat de politie de relatie met de snel veranderende samenleving diende de herijken (Van Reenen & Verton, 1974) en de discussies rondom het rapport ‘Politie in verandering’ leidden destijds tot een fundamentele heroriëntatie op de politiefunctie (zie 't Hart, 2023 voor een bespreking van deze heroriëntatie). Later kreeg dit een nieuwe impuls via het rapport ‘Politie in ontwikkeling’. In de context van dit essay zal ik natuurlijk niet alle aspecten van deze eerdere heroriëntaties bespreken maar wil ik wel benadrukken dat dit belangrijke momenten van herijking van de relatie tussen politie en samenleving waren en dat mogelijk momenteel een nieuwe herijking nodig is. In het recente WRR-rapport ‘Politie in een veranderende omgeving’ (2021) wordt het belang van herijking ook onderkend maar gekoppeld aan de trends van digitalisering en privatisering. In dit essay maak ik de koppeling met de duurzaamheidstransitie.

De gesprekken over de positie van de politie in de samenleving op basis van ‘Politie in verandering’ leidden uiteindelijk tot een politie met veel meer nadruk op niet alleen formele legitimiteit gebaseerd op de positie van de politie als institutie in de democratische rechtstaat maar ook tot meer nadruk op maatschappelijke legitimiteit via een veelheid aan interacties met de samenleving. Wiebrens (2004: 81) verwoordt dit als volgt: ‘Problemen en behoeften in de buurt, zo is het uitgangspunt van de GGPZ [Gebiedsgebonden Politiezorg], moeten bepalend zijn voor de wijze waarop aan de politiezorg inhoud wordt gegeven: de buurt stuurt.’ In dit essay betoog ik dat de huidige duurzaamheidstransitie – zeker in de wijze waarop deze de komende jaren steeds sterker de samenleving zal beïnvloeden – ook om een fundamentele heroriëntatie vraagt en om nieuwe manieren om de samenleving te betrekken. Belangen die niet direct in beeld komen wanneer ‘de buurt stuurt’ zijn de belangen van natuur en toekomstige generaties. De literatuur over de duurzaamheidstransitie benadrukt dat dit wel van groot belang is.

Voor degenen die ingevoerd zijn in het werk van de politie en al langer betrokken zijn bij discussies over de politiefunctie bevat dit essay waarschijnlijk een aantal onverwachte invalshoeken. Ik gebruik met name inzichten uit de literatuur over maatschappelijke transitie die bij experts op het gebied van natuur en milieu bekend zijn maar nauwelijks worden gekoppeld aan discussies over de politie. Overigens wordt in de literatuur in de transitiewetenschappen en ook in maatschappelijke debatten over de duurzaamheidstransitie juist weer weinig aandacht besteed aan de politie. Door deze nieuwe koppeling van debatten – over de politie en over de maatschappelijke transformatie – nu juist wel te maken hoop ik de waarde te tonen van het perspectief van de ‘transformatieve politie’.

Dit essay is bedoeld om bij te dragen aan de gedachtenvorming over de politiefunctie door te verkennen hoe de politiefunctie dient te worden ingevuld in een samenleving waarin huidige beslissingen en activiteiten cruciaal zijn om te bepalen welke aarde de volgende generatie zal erven. Onderzoek op dit terrein is er nog nauwelijks gedaan, zeker niet op basis van inzichten uit de transitiewetenschappen. Dat er beperkt onderzoek is gedaan vanuit dit perspectief heeft als gevolg dat dit essay iets abstracter is dan ik zou wensen. Dit essay ambieert met name om bij de politie, die traditioneel een sterke focus heeft op urgente, directe problemen, meer gevoeligheid bij te brengen voor meer sluipende vraagstukken met minder mondige slachtoffers (toekomstige generatie, natuur). Het essay schetst een denkrichting en een preciezere invulling kan plaatsvinden op basis van gesprekken over wat de politie nu al doet op dit terrein en hoe dit nader kan worden ingevuld op basis van inzichten uit de transitieliteratuur.

In dit essay zal ik allereerst verder ingaan op de vraag wat een transitie is en wat de transitie vraagt van overheidsorganisatie. Vervolgens schets ik hoe de politie als institutie juist niet is gericht op het faciliteren van een transitie maar op het beschermen van de huidige situatie. Dan zal ik enkele voorbeelden noemen waarin de politie nu al aanloopt tegen spanningen in de huidige positionering en de noodzaak van een maatschappelijke transitie. Ik eindig met de contouren van wat ik een ‘transformatieve politie’ noem en benoem daarbij ook de verschillende uitdagingen die spelen bij het vormgeven van een transformatieve politie.

1. Transitie en maatschappelijke conflicthantering

De wereld is sterk in verandering door de grote vraagstukken die te maken hebben met de klimaatverandering. Dit vergt grote veranderingen op allerlei terreinen en roept ook vragen op over de rol van de overheid. Voordat ik inga op de betekenis van deze ontwikkelingen voor de politiefunctie maak ik eerst een uitstapje naar de bredere duurzaamheidstransformatie in het algemeen om daarna specifiek in te gaan op de politie.

Vanuit de transitieliteratuur wordt benadrukt dat een transitie moet worden ondersteund wanneer huidige systemen en structuren niet meer functioneel zijn. Een voorbeeld is de energietransitie. De inrichting van het energiesysteem met een centrale rol voor het verbranden van fossiele brandstoffen in energiecentrales is niet meer houdbaar door de bijdrage die dit levert aan de opwarming van de aarde. Om deze reden is een transitie

naar een andere energiesysteem noodzakelijk met een nadruk op duurzame energieopwekking via onder andere zonnepanelen en windmolens en ook een focus op lokale energieproductie in plaats van grote centrales.

In de literatuur over transities wordt benadrukt dat een transitie een proces is dat op verschillende niveaus plaatsvindt. Geels (2002) benadrukt dat transities een verbonden veronderstellen tussen veranderingen op drie niveaus: het micro-niveau of de niche waar nieuwe praktijken worden ontwikkeld (bijvoorbeeld de bouw van een windmolen), het meso-niveau ofwel de verbonden regimes waarin verschillende technologische systemen zijn gestabiliseerd (bijvoorbeeld het huidige energiesysteem) en het macro-niveau of landschap waarin brede basisveronderstelling zijn verankerd (bijvoorbeeld het wettelijk kader en Europese afspraken). Vanuit het strategisch niche management wordt benadrukt dat verandering plaatsvindt wanneer vanuit de niches veranderingen in bredere systemen doordringen (Hoogma, 2000).

Een transitie is een proces dat acties van een veelheid aan actoren vergt en daarin speelt de overheid een centrale rol. Op basis van een uitgebreide analyse van de literatuur hebben Braams et al. (2021) de volgende vijf taken voor overheidsorganisaties onderscheiden:

1. *Richting geven.* De duurzaamheidstransitie vergt overheidssturing. De overheid moet een visie en ambities ten aanzien van de duurzaamheidstransitie ontwikkelen en ook de leiding nemen in het expliciteren van beleidsdoelstellingen en strategieën om deze te realiseren.
2. *Governance vormgeven.* De duurzaamheidstransitie vergt een samenwerking tussen een groot aantal actoren. Bedrijven, maatschappelijke organisaties, burgers. De overheid is verantwoordelijk voor het faciliteren van de samenwerking in netwerken tussen al deze actoren.
3. *Het nieuwe ondersteunen.* Overheden zullen nieuwe ontwikkelingen die bijdragen aan een duurzame samenleving – denk aan hergebruik en reductie van afval – moeten ondersteunen om bestaande machtsverhoudingen op economische markten te kunnen doorbreken.
4. *Het niet-duurzame destabiliseren.* Overheden moeten niet alleen wenselijke ontwikkelingen stimuleren maar ook onwenselijke praktijken afbreken. Het kan hierbij gaan om nieuwe wetgeving waarbij onduurzame praktijken worden verboden.
5. *Overheids capaciteit ontwikkelen.* Overheden zullen ook de eigen competenties en structuren moeten doorlichten en versterken zodat overheidsorganisaties daadwerkelijk in staat zullen zijn om de vier beschreven taken te kunnen uitvoeren.

De complexiteit bij de rol van de overheid in een transitie schuilt erin dat een transitie ook een verandering van machtsposities inhoudt. Een helder voorbeeld is de landbouwtransitie. Vele boeren maar ook de agro-industrie hebben een belang bij het continueren van de huidige intensieve productiewijze in de landbouw. Een verschuiving naar een meer duurzaam systeem van landbouw leidt niet tot een ‘win for all’ situatie

maar leidt tot negatieve gevolgen voor bepaalde actoren. Vandaar dat er allerlei vormen van conflict plaatsvinden.

De vraag is nu welke positie de politie moet innemen ten aanzien van de maatschappelijke dynamiek die er ontstaat rondom de transitie. We kunnen stellen dat de politiefunctie niet direct gekoppeld is aan de vijf beschreven taken. Deze taken liggen veeleer bij specifieke ministeries zoals I&W, bij toezichthouders zoals de ILT en bij regionale en lokale overheden. Toch ligt er ook een belangrijke zesde transitietaak bij de politie (in samenwerking met verschillende andere overheden):

6. *Conflicthantering*. De overheid zal maatschappelijke conflicten die rondom duurzaamheidstransitie ontstaan goed moeten hanteren zodat deze niet leiden tot maatschappelijke ontwrichting maar tegelijkertijd ook geen belemmering vormen om de transitie naar een duurzame samenleving vorm te geven.

De positie die de politie inneemt bij deze conflicthantering is complex omdat de conflicten vaak onzichtbaar zijn, veel actoren zijn betrokken, schadelijk gedrag vaak valt binnen regels en gevolgen pas na vele jaren zichtbaar zijn. Een extra complicerende factor is dat de overheid natuurlijk vaak onderdeel zal uitmaken van het conflict. Ook is de rol van de politie precair omdat de politie het geweldsmonopolie heeft.

Bij de conflicthantering gaat het uiteindelijk om het vormgeven van wat in de literatuur een 'just transition' wordt genoemd (McCauley & Heffron, 2018). Het begrip 'just transition' onderkent dat de duurzaamheidstransitie gepaard gaat met een veelheid aan kosten en verlies voor allerlei partijen en daarom is aandacht nodig voor de eerlijkheid en rechtvaardigheid van de transitie. Daarmee vormt dit begrip een meer dynamische invulling van het begrip 'justice' door te onderkennen dat rechtvaardigheid niet statisch is maar ook kan worden gekoppeld aan een verandering. Daarbij is cruciaal dat deze verandering zo invulling krijgt dat er aandacht is voor (1) distributieve rechtvaardigheid (worden bepaalde groepen niet onevenredig hard getroffen door de transitie?), (2) procedurele rechtvaardigheid (worden er heldere en transparante procedures gevolgd bij de transitie?) en (3) restoratieve rechtvaardigheid (wordt het vertrouwen tussen de verschillende partijen die in de transitie tegenover elkaar komen te staan hersteld?) (McCauley & Heffron, 2018). Bij deze invulling van de 'just transition' is een veelheid aan overheidsactoren betrokken en daarmee kan dit voor de politie, in samenwerking met de andere overheden, een kader vormen om vanuit te werken aan conflicthantering.

De focus van de politie zal liggen op deze zesde transitietaak: conflicthantering. Daarbij is het cruciaal om in de gaten te houden dat conflicthantering niet gelijk staat aan het beschermen van de huidige situatie want, zoals hierboven aangegeven, bij de duurzaamheidstransformatie gaat het ook om het destabiliseren van het niet-duurzame. Het risico bestaat dat de politie zelf een conserverende kracht wordt en de transitie, die gedreven wordt door allerlei vormen van maatschappelijke actie, tegenhoudt. Dit risico is inherent aan de focus van de politie op stabiliteit en ook inherent aan het formeel juridische kader waarbinnen de politie functioneert.

Mijn argument is niet dat de politie een ‘agent of change’ moet worden maar wel dat de politie moet vermijden om een ‘agent of inertia’ te worden.³ De politiefunctie is cruciaal voor het vormgeven van een ‘just transition’ maar dit vergt een nieuw soort openheid van de politie voor veranderende normen. Een dergelijke openheid voor verandering is niet natuurlijk voor de politie maar tegelijkertijd heeft de politie in het verleden een aantal grote veranderingen doorgemaakt. ’t Hart (2023) spreekt in dat kader over de politie als een responsieve institutie. De duurzaamheidstransitie vergt weer een dergelijk soort verandering en aanpassing aan de veranderende samenleving. Dit punt zal ik in de volgende paragraaf nader uitwerken.

2. Nieuwe spanningsvelden en een nieuw ‘publiek’ voor de politie

Een transitie roept strijd op: het is een turbulente tijd met strijd tussen de voorstanders van het beschermen van de huidige situatie en bepleiters van grote veranderingen. De politiefunctie is traditioneel gericht op het begrenzen van deze turbulentie en het beschermen van degenen die worden geconfronteerd met negatieve gevolgen van maatschappelijk verzet.

Belangrijk bij het bespreking van deze focus op stabiliteit is de constatering dat deze focus natuurlijk ook periodiek tot grote vragen roept doordat de samenleving steeds in verandering is (Van Reenen & Verton, 1974). In de literatuur is hierbij met name de nodige aandacht voor ‘Politie in verandering’ en de veranderingen die daarna hebben plaatsgevonden.

De vraag is nu of de huidige duurzaamheidsformatie niet weer een reden is om de politiefunctie en verbinding met de samenleving opnieuw grondig te doordenken. Daarbij gaat het niet alleen om bekende conflicten tussen burgers – bijvoorbeeld rondom de stikstofproblematiek – maar ook om geheel nieuwe conflicten. Wanneer de politie zich beroept op de huidige vormen van legitimiteit – het formele politieke mandaat en het maatschappelijke mandaat – treden er enkele problemen op bij de behartiging van andere belangen die juist cruciaal zijn voor de duurzaamheidstransitie. Deze problemen hebben met name te maken met de definitie van wat Van Reenen & Verton (1974) het ‘publiek’ of specifiek ‘de referentiegroep’ noemen. Voor wie doet de politie haar werk?

Ten eerste is er het probleem dat het *beschermen van de huidige orde kan leiden tot net negeren van het belang van toekomstige generaties*. In debatten over duurzaamheid wordt benadrukt dat de huidige generatie zich kan laten horen terwijl de toekomstige generatie te maken krijgt met de gevolgen van het huidige handelen. Er is hier sprake van een conflict tussen de belangen van huidige en toekomstige generaties maar één partij in het conflict – de toekomstige generaties – zijn nauwelijks zichtbaar en kan daardoor jaar

³ In de wetenschappelijke literatuur is een interessant debat over de rol van instituties en bestuurlijke inertie. Sommigen betogen dat bestuurlijke inertie van instituties uiteindelijk gebaseerd is op de cognitieve inertie van de mens en daardoor fundamenteel van aard is. Anderen betogen dat deze bestuurlijke inertie een modern fenomeen is en gebaseerd is op de formalisatie van moderne instituties en daarmee het onvermogen van deze instituties om te reageren op snelle maatschappelijke verandering. Voor een overzicht van dit debat: Zandvoort (2017).

belangen niet articuleren (Thompson, 2010). In hoeverre heeft de politie oog voor het belang van de toekomstige generatie?

Ten tweede is er het probleem dat het *beschermen van menselijke actoren prioriteit krijgt boven het beschermen van niet-menselijke actoren*. Het begrip ‘niet-menselijke actoren’ klinkt voor de politie wellicht vreemd maar krijgt in de transitieliteratuur steeds meer aandacht om te onderstrepen dat de natuur een eigenstandig belang heeft. Hierbij kan het bijvoorbeeld gaan om het beschermen van de rechten van rivieren of bossen; de zogenaamde ‘niet-menselijke slachtoffers’ (White, 2018; Schuilenburg & Van Tuinen, 2019). Op allerlei plekken in de wereld zien we dat er rechten worden toegekend aan niet-menselijke actoren en daarmee kan toebrengen van milieuschade dus worden beschouwd als een conflict tussen verschillende rechtspersonen. De vraag is dan in hoeverre de politie oog heeft voor dergelijke conflicten en daarop is voorbereid.

Deze veranderingen in het definiëren van het ‘publiek’ hebben met name gevolgen voor de prioritering van politiewerk en de accenten die worden gelegd bij de conflicthantering. Geweld tegen mensen wordt (terecht!) direct aangepakt maar de natuur wordt slechts in beperkte mate beschermd tegen geweld (Van Schuilenburg, 2019). Daarmee zouden deze punten ook mede een verklaring kunnen vormen voor de problemen die momenteel bestaan ten aanzien van het bestrijden van milieucriminaliteit (Schuilenburg & Van Tuinen, 2019; Van Uhm, 2023). In het recente Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit 2021 (Neve, 2021) wordt aangegeven dat de pakkans laag is en de schade groot. Neve (2021: 10) stelt: ‘Als de situatie met betrekking tot wet- en regelgeving enerzijds en toezicht en handhaving anderzijds niet veranderd dan moet verwacht worden dat milieucriminaliteit zich ook de komende jaren voor blijft doen, alsmede de nadelige gevolgen voor de samenleving die daarmee gepaard gaan.’

Natuurlijk is milieucriminaliteit hierin niet uniek en geldt ook voor verschillende andere soorten van criminaliteit dat de pakkans laag is en de schade groot. Toch lijkt de aandacht voor milieucriminaliteit wel zeer beperkt en lijkt deze beperkte aandacht voort te vloeien uit een oriëntatie van de politie op problemen die direct door mensen worden ervaren (Van Schuilenburg, 2023). Deze keuze is begrijpelijk vanuit de huidige positionering van de politiefunctie met een focus op maatschappelijke sensitiviteit en aandacht voor problemen die maatschappelijk als urgent worden beschouwd (‘high impact crime’). En dan is de prioriteit van geweld tegen de natuur laag. Verschillende auteurs pleiten daarom ook voor een breder perspectief op groene criminaliteit en het centraal plaatsen van het begrip ‘schade’ in plaats van ‘criminaliteit’ zodat er een bredere basis ontstaat om de natuur te beschermen (Schuilenburg & Van Tuinen, 2019, Van Uhm, 2023).

De bespreking van het belang van het beschermen van toekomstige generaties en niet-menselijke actoren laat zien dat de klassieke oriëntatie van de politie op de democratische rechtstaat en ook op vormen van maatschappelijke legitimiteit lijken te resulteren in een beperkte prioritering van belangen gekoppeld aan de duurzaamheidstransformatie. Daarom is een invulling van de politiefunctie nodig die past bij de ‘just transition’ van de samenleving met daarbij met name ook aandacht voor de vraag wat de politie kan doen om bij te dragen aan het herstel van vertrouwen tussen de verschillende partijen die in de

transitie tegenover elkaar komen te staan hersteld (waaronder ook overheden en daarnaast de eerder genoemde toekomstige generaties en niet-menselijke actoren).

3. Naar een transformatieve politie

Veranderende tijden vragen, zo hebben we ook meermaals in het verleden gezien, om een herpositionering van de politie. De grote vraag is hoe de politiefunctie zo kan worden vormgegeven dat deze niet de huidige stabiliteit bestendigd en zo de transitie belemmerd maar ruimte geeft om een transitie op passende wijze vorm te geven.

Voor de herijking van de politie is allereerst van belang dat als uitgangspunt wordt genomen dat de politie dient bij te dragen aan stabiliteit op zowel de korte als de lange termijn. Het is van belang dat de politie niet alleen uitgaat van stabiliteit binnen de huidige situatie maar ook op basis van modellen over ecologische veranderingen en sociale dynamiek het commitment aan stabiliteit op de lange termijn versterkt. Dit is een uitdaging voor een organisatie die juist gericht is op direct ingrijpen en in urgente crisissituaties problemen oplossen. De klimaatcrisis is echter een ‘creeping crisis’ (Boin et al., 2020) die van de politie juist een oriëntatie op de langere termijn vraagt.

Ten tweede is voor de herijking van belang dat onderkend wordt dat de politie bijdraagt aan de bescherming van zowel menselijke als niet-menselijke actoren. Niet alleen menselijke actoren hebben de bescherming van de politie nodig maar ook niet-menselijke actoren zoals bossen, weilanden en rivieren (Schuilenburg & Van Tuinen, 2019, Van Uhm, 2023). En contacten met vertegenwoordigers van deze niet-menselijke actoren zijn daarom van groot belang voor de nieuwe invulling van de politiefunctie. Een voorbeeld van zo’n vertegenwoordiging in Nederland is de Ambassade van de Noordzee (www.ambassadevandenoordzee.nl). Mede naar aanleiding van de discussies over ‘Politie in verandering’ heeft de politie juist sterk de nadruk gelegd op contact met (gemeenschappen van) burgers. Nu is een bredere oriëntatie nodig die ook is gericht op niet-menselijke actoren en hun vertegenwoordigers.

Een plek geven aan deze oriëntaties in de politiefunctie is ingewikkeld omdat de korte termijn problemen van menselijke actoren al zo overweldigend zijn met de digitalisering van de samenleving en ook daarmee nieuwe criminaliteitsproblemen, met de sterke aanwezigheid van grootschalige georganiseerde (drugs)criminaliteit en met discussies over de invulling van de rechtstaat (zie Van Hoorn & Van Bavel [2023] voor een mooi actueel overzicht van de turbulente omgeving van de politie). Toch mag dit niet gaan ten koste van de aandacht voor de lange termijn en de positie van niet-menselijke actoren. Daarin schuilt de grote uitdaging voor de politie.

Een plek geven aan deze oriëntatie in de politiefunctie daarnaast complex omdat de politie een bijzondere verantwoordelijkheid heeft in de samenleving en het geweldsmonopolie heeft. Daarom is het extra belangrijk om pro-actief te verkennen hoe deze bijzondere positie zo kan worden ingezet dat de transitie niet wordt belemmerd maar wel wordt gekanaliseerd zodat er sprake kan zijn van een ‘just transition’. Vanzelfsprekend heeft de politie niet als enige deze verantwoordelijkheid maar het

framework van de 'just transition' kan juist helpen om de samenwerking tussen politie en andere organisaties vorm te geven.

Om veranderingen van de invulling van de politiefunctie vorm te geven zijn acties op verschillende niveaus nodig:

- *Strategisch perspectief op rol politie in duurzaamheidstransitie.* Bij het vaststellen van strategische prioriteiten van de politie kan explicieter worden gekeken naar de belangen van toekomstige generaties en niet-menselijke actoren. Belangrijk is om expliciet de vraag op te roepen wat de politie kan doen om deze belangen te behartigen. Dit kan vragen om innovatieve aanpakken om deze signalen op de halen waarbij wordt gekeken naar actoren die kunnen spreken namens toekomstige generaties en niet-menselijke actoren. Welke conflicten gaan er in de komende twintig jaar ontstaan rondom de klimaatverandering en biodiversiteit en hoe kan de politie daarop zijn voorbereid? In de wetenschap zijn technieken zoals *futuring* ontwikkeld die kunnen helpen bij het formuleren van lange termijn visies. Een strategische analyse van huidige en verwachte conflicten rondom de duurzaamheidstransitie en de rol die de politie – in samenwerking met anderen – hierin kan spelen vormt de basis voor een transformatieve politie.
- *Tactische samenwerking met andere organisaties rondom 'just transition'.* De politie werkt reeds op allerlei manieren samen met andere overheidsorganisaties bij de aanpak van milieucriminaliteit. Deze samenwerking kan de basis vormen voor het breder formuleren van de rol van de verschillende partners bij het vormgeven van de 'just transition'. Hoe kan een goede afstemming vorm krijgen tussen directe aanpak van huidige vormen van milieucriminaliteit maar ook acties worden ondernomen om conflicten die in de toekomst sterker kunnen worden op een goede manier worden gehanteerd? De afstemming tussen korte en lange termijn verdient aandacht in deze samenwerkingen.
- *Oog voor lange termijn in operationele capaciteit.* Op operationeel niveau is een politiecapaciteit nodig die in staat is om ook juist met een sluipende crisis zoals de duurzaamheids crisis kan omgaan. Bij het aannemen van nieuwe agenten kan bewust worden geselecteerd op mensen die niet zozeer zijn gericht op acute aanpak van vraagstukken maar juist aandacht hebben voor lange termijn ontwikkelingen en de vraag hoe conflictbeslechting voor de lange termijn kan vorm krijgen. Bij de training van agenten kan explicieter aandacht zijn voor de vraag wat zij kunnen doen om niet alleen mensen te beschermen maar ook de natuur. Dit zijn geen vanzelfsprekende aandachtspunten voor de huidige agenten en vergt een verandering in focus.

Afsluitend wil ik stellen dat een transformatieve politie zichzelf de overkoepelende vraag zal stellen hoe de politiefunctie zo kan worden ingevuld dat deze bijdraagt aan de realisatie van brede afspraken zoals het Akkoord van Parijs en de Sustainable Development Goals. En daarbij gaat het niet alleen om het verminderen van de CO2-footprint van de politie en ook niet alleen om een effectieve aanpak van milieucriminaliteit maar veelal om een heroriëntatie op de functie van de politie voor de duurzaamheidstransitie. Voor de herijking van de politiefunctie is een focus op de 'just

transition' nodig zodat conflicthantering niet alleen is gericht op het voorkomen van schade maar ook bijdraagt aan een rechtvaardige transitie en het beschermen van toekomstige generaties en niet-menselijke actoren.

Over de auteur

Albert Meijer is hoogleraar Publiek Management, departement Bestuurs- en Organiseringswetenschap aan de Universiteit Utrecht / a.j.meijer@uu.nl

22 oktober 2024

Bronnen

- Boin, A., Ekengren, M., & Rhinard, M. (2020). Hiding in plain sight: Conceptualizing the creeping crisis. *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy*, 11(2), 116-138.
- Braams, R. B., Wesseling, J. H., Meijer, A. J., & Hekkert, M. P. (2021). Legitimizing transformative government: Aligning essential government tasks from transition literature with normative arguments about legitimacy from Public Administration traditions. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 39, 191-205.
- Geels, F. W. (2002). Technological transitions as evolutionary reconfiguration processes: a multi-level perspective and a case-study. *Research policy*, 31(8-9), 1257-1274.
- Hart, P. 't (2023). Geitenpaadjes vinden. Kan de Nederlandse politie uitgroeien tot een publieke institutie? In: J. van Hoorn & M. van Bavel (red.)(2023). *Onze politie in een kwetsbare rechtsstaat*. Antwerpen: Gompel & Svacina, pp. 241 - 258.
- Hölscher, K., Wittmayer, J. M., & Loorbach, D. (2018). Transition versus transformation: What's the difference?. *Environmental innovation and societal transitions*, 27, 1-3.
- Hoogma, R., (2000). *Exploiting Technological Niches: Strategies for Experimental Introduction of Electric Vehicles*. PhD thesis. Enschede: Twente University Press.
- Hoorn, J. van & Bavel, M. van (red.)(2023). *Onze politie in een kwetsbare rechtsstaat*. Antwerpen: Gompel & Svacina.
- McCauley, D., & Heffron, R. (2018). Just transition: Integrating climate, energy and environmental justice. *Energy policy*, 119, 1-7.
- Neve, R. (red.)(2021). *Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit*. Den Haag: Openbaar Ministerie.
- Reenen, P. van, & Verton, P. C. (1974). Over de legitimiteit van het hedendaagse politie-optreden. *Mens en Maatschappij*, 49(1), 72-87.

Schuilenburg, M. (2019). Waarom milieucriminelen vrij spel hebben en wat we eraan kunnen doen. In: M. Schuilenburg & S. van Tuinen, *Leven in het antropoceen: Een handleiding*. Den Haag: Boom. pp. 119-134.

Schuilenburg, M., & van Tuinen, S. (2019). *Leven in het antropoceen: een handleiding*. Den Haag: Boom.

Thompson, D. F. (2010). Representing future generations: political presentism and democratic trusteeship. *Critical review of international social and political philosophy*, 13(1), 17-37.

Uhm, D. van (2023). Milieucriminaliteit en groene criminologie. *Justitiële Verkenningen*, 49(4), 86-98.

Wiebrens, C. (2004). Gebiedsgebonden politiezorg. Kennen en gekend worden. *Justitiële Verkenningen*, 30(5), 79-91.

White, R. (2018). Green victimology and non-human victims. *International Review of Victimology*, 24(2), 239-255.

WRR (2021). Politiefunctie in een veranderende omgeving. Working Paper 51. Den Haag: WRR.

Zantvoort, B. (2017). Political inertia and social acceleration. *Philosophy & Social Criticism*, 43(7), 707-723.